עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' צ סעיף יט [וסי' נח סעיף ד]:

כג ב ג מיי' פ"ח שם הלכה ב ופכ"ד מהל' שבת הלכה ה סמג עשין יט יט טוש"ע או"ח סי' צ סעיף יב וסי' ש"א סעיף א [רב אלפס כאן ובשבת פרק טו]:

ד [מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל' ד טוש"ע יו"ד סי' רנו סעי' ג]:

כד ה [סמ"ג עשין יג] טור וש"ע יו"ד סי' שד"מ סעיף א:

ו [טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ז]:

כה ז מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן צ סעיף ז:

כו ח טור או"ח סי' רלג:

◆

תורה אור השלם

1. מי בכם ירא יי שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יי וישען באלהיו: ישעיהו נ י
2. מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפדות ואם אין בי כח להציל הן בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם מאין מים ותמת בצמא: ישעיהו נ ב
3. וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני יי: בראשית יט כז
4. ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה: תהלים קו ל
5. ונדעה נרדפה לדעת את יי כשחר נכון מצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ: הושע ו ג
6. אחרי יי ילכו כאריה ישאג כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים: הושע יא י
7. סביב רשעים יתהלכון כרם זלת לבני אדם: תהלים יב ט
8. הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה: תהלים סו יב
9. ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יי אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה: ענני יי ענני וידעו העם הזה כי אתה יי האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית: מלכים א יח לו-לז
10. תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב: תהלים קמא ב
11. יי בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: תהלים ה ד
12. קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים הודו את יי צבאות כי טוב יי כי לעולם חסדו מבאים תודה בית יי כי אשיב את שבות הארץ כבראשנה אמר יי: ירמיהו לג יא
13. ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: שמות יט טז
14. ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול: שמות יט יט
15. וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידם ואת קול השפר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק: שמות כ יד
16. סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: קהלת יב יג
17. סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: תהלים לד טו
18. יי במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם: ישעיהו ג יד

וכולהו כתיבי באדרעיה: אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל בו שנאמר [1]מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו (א) אם לדבר מצוה הלך נוגה לו ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו יבטח בשם ה' מאי טעמא משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח: אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה *מיד הוא כועס שנא' [2]מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה. א"ר חלבו אמר רב הונא [א]כל הקובע [ב]מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום דכתיב [3]וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם [ג]ואין עמידה אלא תפלה שנאמר [4]ויעמוד פינחס ויפלל: [ג]אמר רבי חלבו אמר רב הונא [ב]היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנא' (ב) [5]נרדפה לדעת את ה' אמר רבי זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא אמינא קא מחליין (ג) רבנן שבתא כיון דשמענא להא דרבי תנחום א"ר יהושע בן לוי לעולם [ג]ירוץ אדם [א] לדבר הלכה ואפילו בשבת שנא' [6]אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' (ד) אנא נמי רהיטנא: אמר ר' זירא אגרא דפרקא רהטא אמר אביי אגרא דכלה דוחקא אמר רבא אגרא דשמעתא סברא אמר רב פפא אגרא דבי [ד]טמיא שתיקותא אמר מר זוטרא [ד]אגרא דתעניתא צדקתא אמר רב ששת [ה]אגרא דהספדא דלויי אמר רב אשי [ו]אגרא דבי הלולי מילי: אמר רב הונא [ו]כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר [7]סביב רשעים יתהלכון אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה ההוא גברא דקא [ז]מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא חלף [ח]אליהו חזייה אידמי ליה כטייעא א"ל כדו בר קיימת קמי מרך שלף ספסרא וקטליה א"ל ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק מאי [7]כרום זלות לבני אדם אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כיון שנצטרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום שנאמר כרום זלות לבני אדם מאי כרום כי אתא רב דימי אמר עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו וכיון שחמה זורחת[ז] מתהפך לכמה גוונין ר' אמי ור' אסי דאמרי תרוייהו כאילו נדון בשני דינים אש ומים שנאמר [8]הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא [ח]לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר [9]ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' [ט]ענני ה' ענני שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם ר' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר [10]תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב רב נחמן בר יצחק אמר אף תפלת שחרית שנאמר [11]ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: וא"ר חלבו אמר רב הונא [ט]כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר [12]קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר [13]ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' [14]ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול. איני והא כתיב [15]וכל העם רואים את הקולת אותן הקולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר [12]מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר [12]כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה': וא"ר חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר [16]סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' מאי כי זה כל האדם (י)א"ר אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו (י)ר' שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה: וא"ר חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר [17]בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר [18]ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם:

א"ר

וכולהו כתיבי באדרעיה. כל הכתובים הללו כתובים בזרוע בבית אחד שאותן של יד אינן אלא בית אחד כדאמרינן במנחות (דף לד:) וכל הפרשיות כתובות בו: **משאיל בו.** מה טיבו של פלוני למה לא בא: **ירא את (ה) ה'.** שהיה רגיל לבא אליו: **אשר הלך חשכים ואין נוגה לו.** אשר עתה הלך למקום חשך (ו) אשר ימנע עצמו מלהשכים לפתחי: **ואין נוגה.** שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה: **אלהי אברהם.** שקבע מקום לתפלתו: **בעזרו.** כדרך שהיה עוזר לאברהם: **אל יפסיע פסיעה גסה.** לפי שמראה בעצמו שעכוב בית הכנסת דומה עליו כמשוי: **נרדפה.** לשון מרוצה משמע שהרודף רץ: **לפרקא.** לשמוע הדרשה: **מחליין רבנן שבתא.** דאמר מר (שבת ד' קיג:) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת שנאמר(ז) אם תשיב משבת רגלך: **אגרא דפרקא.** עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד: **אגרא דכלה.** שבת שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל: **אגרא דשמעתא סברא.** שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר: **אגרא דתעניתא צדקתא.** שנותנין צדקה לערב לפרנסת העניים (ו)שהתענו היום: **דלויי.** להרים קול כלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים:

מילי. לשמח החתן בדברים: **אחורי בית הכנסת.** כל פתחי בית הכנסת היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה (פ"ג הי"ד) מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ואחוריהם למזרח. והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו והא דרב הונא מוקי לה לאביי (ז) בדלא מהדר אפיה לבי כנישתא: **חלף הוא טייעא.** סוחר ערבי: **כדו בר.** (ט)כדו שתי בר רשות כי האי דאמרינן בסוכה (ד' מה:) הא דעיילי בבר: **כרום זלות.** סיפיה דקרא דלעיל: **דברים שעומדים ברומו של עולם.** כגון תפלה שעולה למעלה: **כיון שנצטרך אדם לבריות.** הוא זל בעיניהם: **לראשנו.** להיות נושה בנו דמתרגמינן כנושה (שמות כב) כרשיא: **עובר בחמשה קולות.** מזלזל בחמשה קולות שבירך בהן הקב"ה את ישראל: **אותן קולות דקודם מתן תורה הוו.** הנך קולות בתראי היינו הנך דאיירי בהו לעיל וקאמר דנראין היו ולאע"פ שהקול אינו נראה זה נראה: **מביאים תודה בית ה'. כי אשיב את שבות וגו'.** סיפיה דקרא דחמשה קולות דלעיל הוא: **בשביל זה.** שיברא זה: **לצוות.** שלוו"ן בלע"ז: **גזלת העני.** והלא אף גזלת העשיר גזלה היא אלא גזלת העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא להשיב על שלומו:

ונענע

מסורת הש"ס

א) עי' לקמן ז:, ב) לקמן כו:, ג) כ"ל ואמר, ד) בית אבל ר"ל בית צלמות של מתים [עי' לקמן דף נט. רש"י ד"ה אוכלא טמיא], ה) [עי' תוס' עירובין יח: ד"ה ולא אחורי], ו) פי' הסוא טייעא תייר ערבי א"ל כדו [עי' הערוך כדוגר], ז) כפי' אורחת עליו, ח) [לקמן ס:], ט) [שבת לג:], י) [כסכת שם אית' שמעון בן עזאי ועי' ברעטורה רפ"ד דאבות ורש"י קדושין מט: ד"ה בן עזאי], כ) ישעיה נח, ל) [עי' סנהדרין דף לה. וברש"י שם]., מ) כשתי רשויות כ"כ ברש"י בעין יעקב.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם לדבר מצוה: (ב) שם שנאמר ונדעה נרדפה: (ג) שם אמינא קא מחללין רבנן: (ד) שם כאריה ישאג כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים אנא נמי רהיטנא: (ה) רש"י ד"ה ירא ה' כצ"ל ותיבת את נמחק: (ו) ד"ה אשר הלך וכו' חשך ומנע עצמו מלהשכים לביהכ"נ הס"ד: (ז) ד"ה אחורי וכו' מוקים לה אביי כצ"ל ותיבת למ"ד נמחק:

◆

גליון הש"ס

גמ' מיד הוא כועס כו'. עי' בזוה"ק פרשת תרומה [ד' קל"א ע"א] ועי' בתשובת רשב"א סי' נ': שם כל הנהנה מסעודת חתן כו'. מג"א סימן קנ"ו:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' לדבר הלכה. נ"ב גי' הרי"ף והרא"ש מצוה:

◆

לעזי רש"י

שלוו"ץ [שול"ץ]. חבורת אנשים.

◆

מוסף רש"י

יבטח בשם ה'. היה לו לבטוח כי שמספיק לו צרכיו ומוציאיו אשר מנע בשבילו מלבא (רש"י כת"י). שלא יאמרו מעשה כשפים הם. על ידי כשפים הכלתי האש הזאת (ילקוט פ.).

◆

רבינו חננאל

במשה רבינו שראה קשר של תפילין וש"י של תפילין, עליה אמר ר' יצחק רמז לזה הדבר מן הכתוב מנין, ואו' נשבע ה' בימינו. וכענין הזה חזיון הנבואה, הנביא יושב ער ורואה בלבו חזון הנבואה כמו ראיית הישן חלום, ומקרא מלא כתיב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. פי' בתמיהה, וכי במראה עין אליו אתודע כאלו בחלום, כן אני מתראה לו ומדבר עמו. ועל אותן התפילין שנראו למשה מתוך הכבוד, חקרו רבותינו ז"ל מה היה כתוב בהן, ומפרשי ומי כעמך ישראל ומי גוי גדול, ואלו הדברים והענינים קבלה (הלכה) למשה רבינו מסיני היו בידם ומקבלה פירשום שאי איפשר לדברים הללו להתפרש מן הדעת כלל. אגרא דפרקא ריהטא. פי', כדי שישמע מתחילה. אגרא דכלה דוחקא. [פי'], שכר ישיבת החבורה דוחקא. אגרא דבי טעמא שתיקותא. [פי'] שכר האבל שתיקותא ולקבל באהבה. אגרא דהספדא דלויי. שמגביה קולו בהספד שנאמר וישא קולו ויבך. אמר ר' חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו. אמר רב נחמן בר יצחק אף בתפלה של שחרית שנאמר ה' בוקר תשמע קולי. ר' יוחנן אומר אף בתפלה של ערבית שנאמר תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב. הילכך צריך להיות רגיל בכולם.